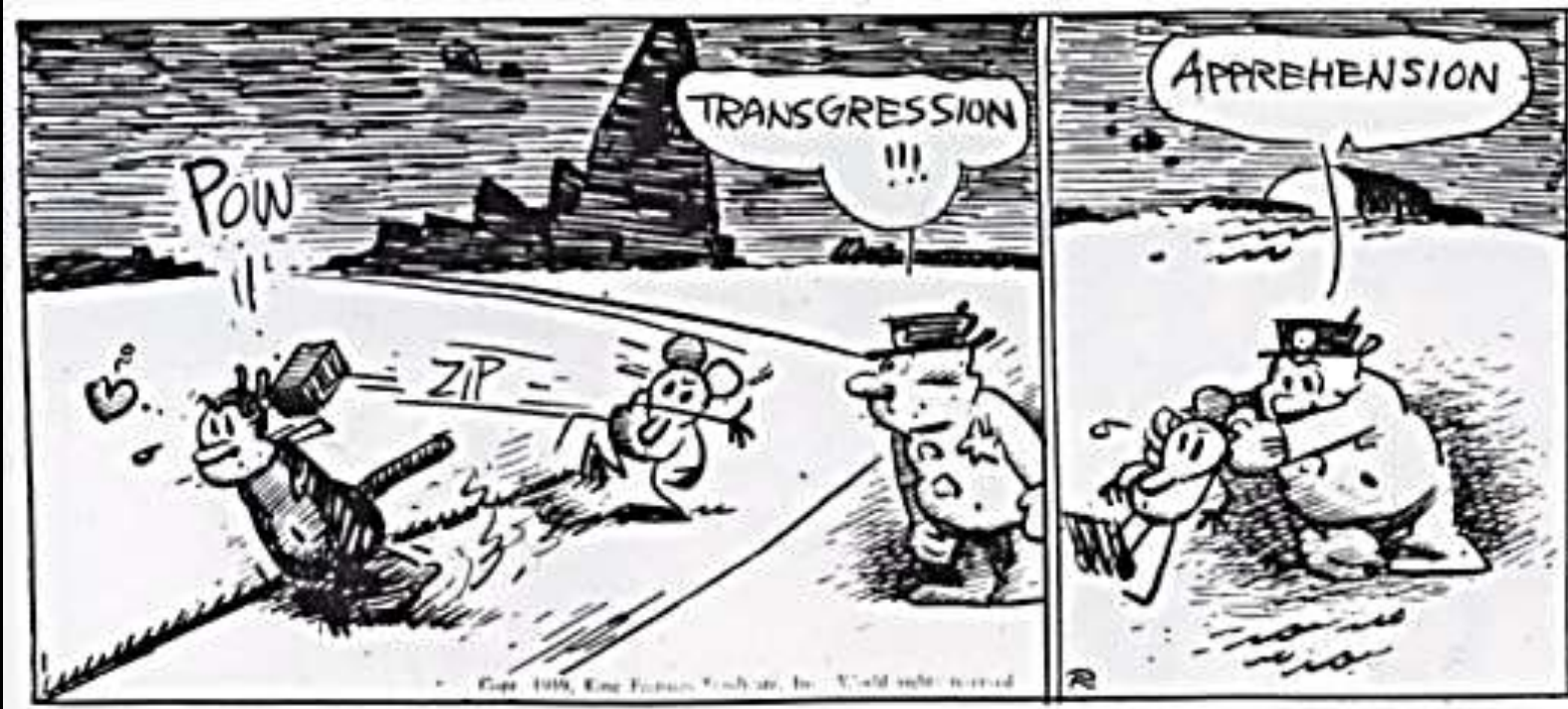

Transgressio

Janne Vanhanen | 11.3.2020 | Monitieteinen humanistinen termihanke

Transgression etymologia

Lat. *trans*– poikki, yli, tuolle puolen;
gradi kävellä, mennä
transgressio
lain rikkominen, erit.
syntiinlankeemus
Lex transgressionem
Room. maanomistusta
koskeva laki; säättää
patriisien ja plebeijien
omistamien maa-alueiden
käytöstä: toisen maille saa
tulla vain luvan kanssa

Siis poikani: maanpaon syy niin pitkän ei itse puusta syönti, vaan se,
ja vain se, että käytiin yli rajan.
(Dante: *Jumalainen näytelmä*, suom. Eina Vaara, 1963)

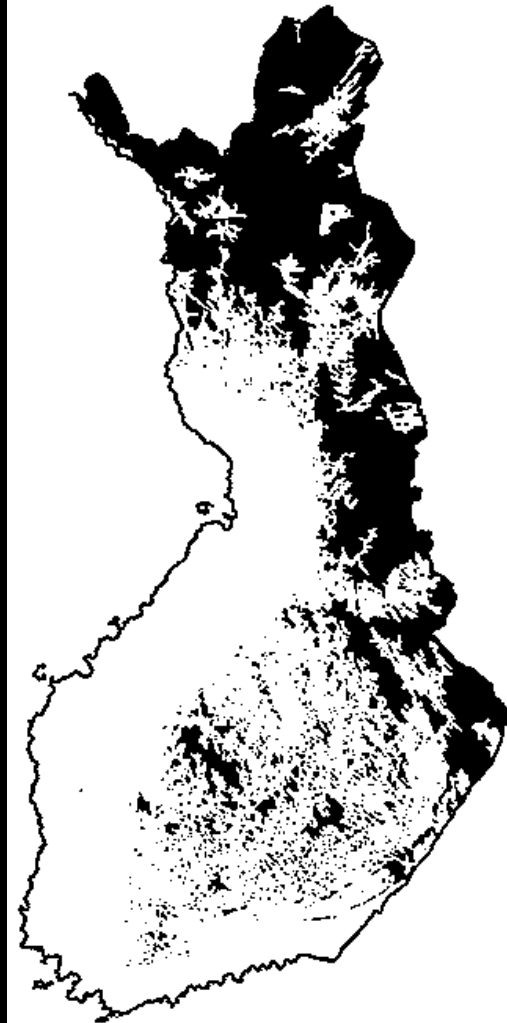
Transgressio Termipankissa

GEOLOGIA

Määritelmä: 1. rantaviivan siirtyminen sisämaahan päin;
2. vedenpinnan suhteellinen tai absoluuttinen nousu

Selite: Transgression syynä voi olla merenpinnan kohoaminen tai maan vajoaminen. Transgressio aiheuttaa syvemmän veden sedimenttien kerrostumisen matalamman veden kerrostumien päälle.

→ "rannansiirtymä", liittyy yleisempään rajojen ylitykseen transgression muissa käyttöyhteyksissä

Transgressio Termipankissa

FILOSOFIA: "Transgression ongelma"

Määritelmä: Derridalla perinteeseen kuulumisen ja siitä ulos murtautumisen välinen jännite

Selite: Jacques Derridan (1930-2004) dekonstruktiossa transgression ongelma koskee sitä kuinka me välttämättä kuulumme traditioon, mihin emme oikeastaan enää voi kuulua, ja kuinka meidän on välttämättä murtauduttava ulos siihen, mihin emme oikeastaan vielä voi päästä. Haaste merkitsee sen näyttämistä, kuinka kahden toisensa poissulkevan aineksen vastakkaisuus ei ole sellaista vastakohtaisuutta, jossa kumpikin kumoaisi toisensa (naiivi negaatio), tai jossa tämä vastakkaisuus tulisi sovitettua jollakin seuraavalla tasolla (naiivi dialektiikka), vaan että transgressiossa tai rajojen rikkomisessa kyse on ratkeamattomuudesta tai aporiasta eli mahdottomuudesta ratkaista kahden vaihtoehdon välillä.

Transgressio Termipankissa

ESTETIIKKA: "Transgressiivinen estetiikka"

Määritelmä: yleisiä normeja järkyttämään ja rikkomaan pyrkivä taiteellinen toiminta

Andres Serrano: Piss Christ (1987);
osittain tuhottu teos Lambert-galleriassa
Avignonissa 2011

Moraali

HYVÄ
PYHÄ
KORKEA

PAHA
PROFAANI
MATALA

Järjestys

LAILLINEN
LUONNOLLINEN
KESKEINEN

LAITON
LUONNOTON
MARGINAALINEN

Hygienia

PUHDAS
TERVE

LIKAINEN
SAIRAS

Transgression merkityksiä

- 1) Opinkappaleiden kieltäminen
- 2) Sääntöjä (periaatteita, tapoja, tabuja...) vastaan rikkominen
- 3) Hyökkääminen jotakin tai jotakuta vastaan
- 4) (Konkreettinen tai abstrakti) rajojen rikkominen

(Anthony Julius: *Transgression – The Offences of Art*, 2002)

Transgressio ja laki

Paavali: Kirje roomalaisille

4.15 Laki tuo mukanaan Jumalan vihan; ellei ole lakia, ei ole rikkomustakaan.

5.13 Olihan synty maailmassa ennen lain antamistakin, mutta missä lakia ei ole, siellä ei synneistä pidetä kirjaa.

...toisaalta: Paavalin galatalaiskirje **3.10**

[Ihmiset tulevat vanhurskaiksi yksin uskosta.] Ne taas, jotka luottavat [juutalaisen] lain noudattamiseen, ovat kirouksen alaisia. Onhan kirjoitettu: "Kirottu on jokainen, joka ei tee kaikkea mitä lain kirja käskää."
→ on sekä pyhä että profaani laki

Transgressio ja laki

Lain olemassaolo mahdollistaa sen rikkomisen; laki "kutsuu" rikkomukseen

Transgression idea maallistui kielenkäytössä keskiajan lopulla tarkoittamaan syntiinlankeemuksen sijaan mitä hyvänsä lain rikkomista

Merkitys laajeni uuden ajan alkuun mennessä kattamaan kaikenlaisen sääntöjen ja sopivaisuuden vastaisen toiminnan

...saattoi kirjallisessa ilmaisussa merkitä myös asiasta poikkeamista (transgressio lukijaa kohtaan)

Pyhä ja profaani

Émile Durkheim: pyhä versus profaani;
pyhä itsessään on jakautunut kahtia:

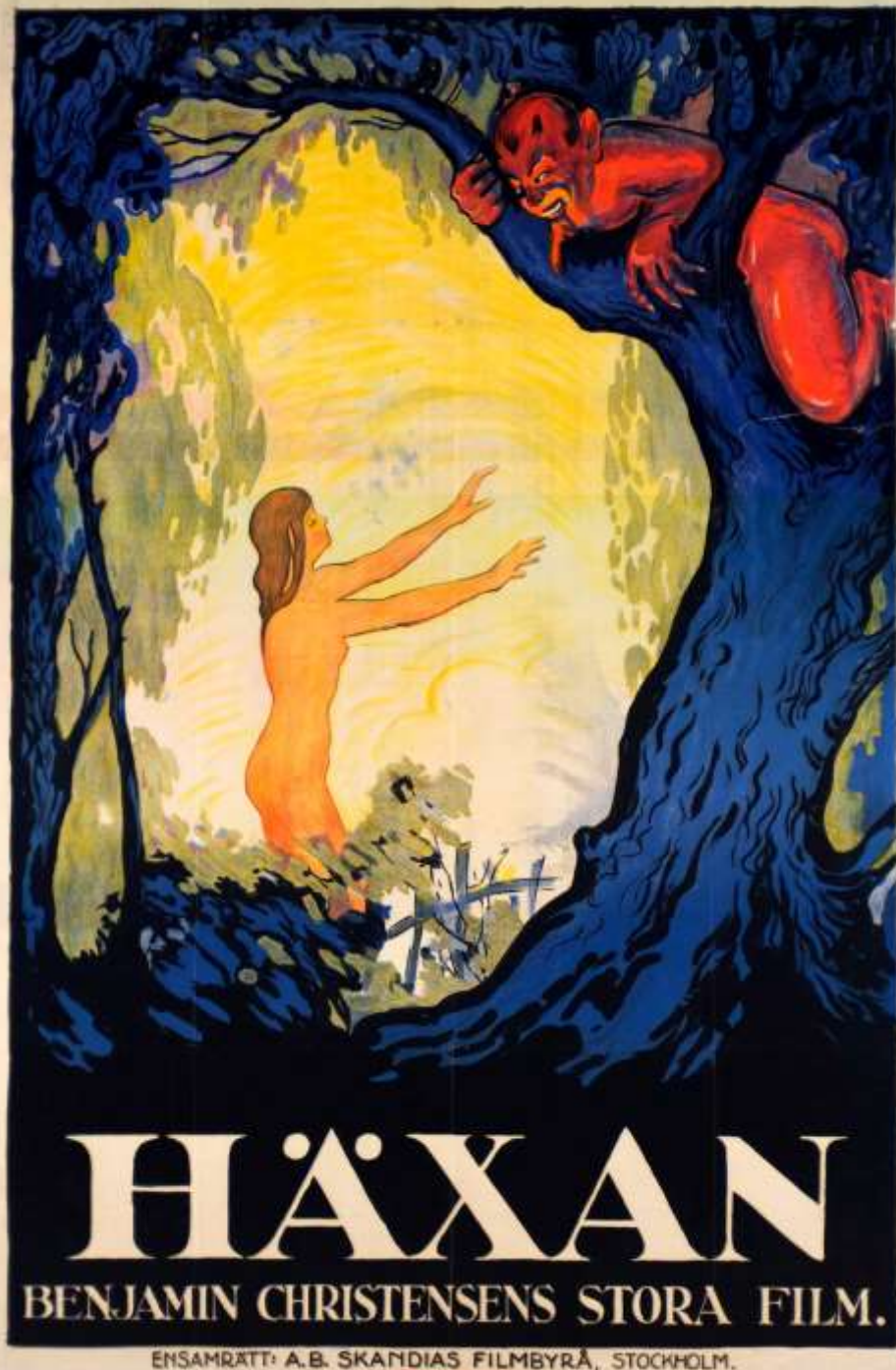
- 1) elämää, terveyttä ja järjestystä ylläpitävä puhdas pyhä
- 2) kuolemaa, sairautta, epäjärjestystä luova epäpuhtas pyhä

→ "oikea" ja "vasen" pyhä;
jälkimmäinen näistä transgressiivinen

Lat. *sacer*; ransk. *sacré* merkitsee sekä pyhää että kirottua/viheliäistä

Durkheim: puhdas pyhä voi muuttua epäpuhtaaksi olosuhteiden muuttuessa, mutta silti säilyä pyhänä (esim. kuollut ruumis)

Transgressiivinen pyhä

Durkheim: uskonto on yhteisöä koossapitävä tekijä ja pyhä uskonnon keskipisteenä on yhteisön itsensä representaatio.

Kollektiiviset representaatiot lisäävät kohteisiinsa niissä itsessään olemattomia ominaisuuksia.

Jokin asia on pyhä, kun se pystyy herättämään kollektiivisia kunnioituksen tunteita. Tämä pätee myös "vasempaan" pyhään, esim. noituudessa.

Marcel Mauss: uhrirituaalissa on kyse rajan ylittämisestä, kun jokin siirretään pyhän alueelle.

Mary Douglas: eheys versus sitä uhkaavat anomaliat. Esine oikeassa paikassa on kaunis – kategorisen rajan ylittäessään siitä tulee saastainen. Epäpuhdas ei joko ole luokiteltavissa tai se on joutunut normaalin sijansa ulkopuolelle.

Transgressiivinen pyhä

Georges Bataille: modernissa maailmassa kaikki alistetaan tuottavuudelle. Pyhän turhuus ja tuhlaavaisuus mitätöidään kollektiivisten velvoitteiden vastapuoleksi.

Tuottamaton kulutus (ylellisyys, koristeellisuus, pelit, leikit, taide, seksuaalisuus) on tuhlausta ja sijoittuu siten pyhän alueelle.

Maallistuneessa, näennäisen rajattomassa maailmassa kysymys rajoista tulee entistä akuutimmaksi. Tarvitaan rajanylityksiä, jotka vievät meidät sekä hyöty-yhteisön että työn käsitettä tuntemattoman eläimyksen tuolle puolen pyhän äärelle.

Koska tuottava talous on ottanut jumalan paikan, kannattaa suuntautua "pahaan" pyhään.

Taide on yksi keinoista tuottaa repeämä hyödyllisen työn määrittämään olemassaoloon.

Esim. alkuperäiskulttuureiden tuotannossa voidaan havaita "kirottu osa" (*la part maudite*), joka ylittää hyötyperiaatteen ja tuottaa tuhlaavaista pyhää elämää.

Moderni yhteiskunta on onnistunut valjastamaan kirotun osan kulutuksen piiriin, ylimäärästä on tullut tuote; näin on käynyt myös taiteelle.

→ Taiteen tulee suuntautua niihin kokemuksiin, jotka eivät sovi tuotannon ja kulutuksen kehään. Bataille puhuu tällöin "sisäisestä kokemuksesta" (*l'expérience intérieure*), joka vie tavanomaisen identiteetin ja ajattelun rajojen yli [Derrida: Bataillen sisäinen kokemus ei ole kokemus eikä sisäinen – pikemminkin radikaali avautuminen subjektin ulkopuolelle].

Taiteen transgressiot

Bataillelaisesta näkökulmasta tuottavaan työhön verrattuna taide on leikkiä tai peliä.

Korkeataiteen käsitteen ja modernismin myötä vakiintui ajatus taiteen autonomiasta: taidetta ei tule arvioida utilitaristisesti tai moralistisesti. Tämä näkyy usein myös lainsäädännössä ilmaisunvapautena.

Optimistinen näkemys: taide on kumouksellinen voima, joka mahdollistaa vallitsevan järjestyksen muuttamisen.

Pessimistinen näkemys: taide tuottaa hetkellisen transgression, joka vain vahvistaa normaalitilaa ja tuo lain voiman näkyviin.

Transgressiivisen taiteen puolustuksia (Anthony Julius)

- 1) Lainopillinen puolustus: taiteelle on suotu lainsäädännössä suuria ilmaisunvapauksia
- 2) "Esteettinen alibi": taiteessa voidaan ilmaista asioita, joita ei muissa yhteyksissä ole sallittua sanoa/kuvata
- 3) Taidehistoriallinen puolustus: vaikka jokin yksittäinen teos on transgressiivinen, sen kuuluminen laajempaan taiteen kontekstiin auttaa ymmärtämään sitä

3 a) "Vieraannuttamispuolustus": taide saattaa järkyttää, sillä se vieraannuttaa meidät totunnaisuudesta ja näyttää joskus epämiellyttäviä totuuksia – tämä on oikeastaan taiteen tehtävä ja se on siksi jopa opettavaista

3 b) Formalistinen puolustus: teoksen esittävän sisällön järkyttävyys kertoo siitä, että keskitymme väärään asiaan. Taiteen tehtävä on tutkia omaa muotoaan, ts. oman välineensä historiallisuutta, materiaaleja, konventioita ym.

3 c) "Kanoninen puolustus": jokin teos saattaa järkyttää, mutta kun tulemme tietoiseksi sen asemasta taiteen perinteessä, osaamme suhtautua siihen moniulotteisemmin